

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชน บ้านดงผาปูน ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษากระบวนการจัดการป่าชุมชน ถอดบทเรียน ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการป่าชุมชน และเปรียบเทียบกระบวนการจัดการป่าชุมชน บ้านดงผาปูนกับเงื่อนไขการจัดการป่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ผู้ศึกษา ใช้วิธีการที่หลากหลายในการศึกษา ทั้งการศึกษาจากตำรา หนังสือ รายงานการศึกษาที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ การสังเกตจากวิถีชีวิตประจำวัน การเข้าประชุมหมู่บ้าน รวมไปถึงการเข้าไปใช้ชีวิต อยู่ในหมู่บ้านร่วมกับชาวบ้าน และนำข้อมูลมาแยกแยะหมวดหมู่ วิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ ของข้อมูล และหาข้อสรุปตามวัตถุประสงค์การศึกษา โดยผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

บริบทของชุมชน และประวัติของชุมชนในการสร้างป่าชุมชน มีผลเชื่อมโยงไปสู่ การจัดการที่ดี เนื่องจากชุมชนมีขนาดเล็ก เพียง 47 ครัวเรือนและมีลักษณะทางกายภาพของป่า เป็นป่าดิบเขา สลับกับป่าดิบชื้นและป่าเบญจพรรณ ที่ระดับสูงตั้งแต่ 600-1,745 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลางเป็นป่าที่มีความชุ่มชื้นสูงและป่าค่อนข้างสมบูรณ์ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร สำหรับอุปโภค บริโภคในชุมชนโดยเฉพาะห้วยไต้และห้วยเปิน มีความหลากหลาย ของทรัพยากรธรรมชาติ พบพันธุ์ไม้เฉพาะถิ่นอย่าง หวาย ไม้ก่อ ต้าว มะค่า ประดู่ กระจายอยู่ทั่วไป ในป่ามีภูเขารายรอบหมู่บ้าน ทำให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลาย รวมไปถึง มีประวัติศาสตร์ที่ผ่านความทุกข์ยาก ลำบากและไม่มีที่ทำกินมาก่อน ทำให้เมื่อมีพื้นที่ของตนเอง จึงรักและหวงแหนเป็นอย่างมากนั่นเอง

แนวคิดและความเชื่อของผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยในการใช้ประโยชน์จากป่า โดยชาวบ้าน ได้นำวิธีการและแนวคิดบางอย่างมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการหมู่บ้านและป่าชุมชนของตน ทั้งเรื่องความเท่าเทียมกันของคนในสังคม เสรีภาพในการแสดงออกทางความคิด การกระทำ และการแสดงความรัก เคารพต่อผองเพื่อนผ่านการแบ่งปัน

กระบวนการในการจัดการป่าชุมชนบ้านดงผาปูน ในประเด็นการกระจายตัวของป่า และแหล่งทรัพยากร พบว่าลักษณะพื้นที่บ้านดงผาปูน เป็นหุบเขาล้อมรอบหมู่บ้าน โดยชาวบ้าน จะตั้งบ้านตามที่ราบของหุบเขายาวนานกับพื้นที่นา ซึ่งมีลำห้วยจานขนาบข้างอีกที่ไปตลอดแนว ถัดจากเขตชุมชนจะเป็นที่ไร่สำหรับปลูกไม้ยืนต้น และพืชไร่ โดยหมู่บ้านได้แบ่งป่าเป็น 4 ประเภท ตามลักษณะการใช้ประโยชน์ ซึ่งการกำหนดขอบเขตป่าของหมู่บ้าน ชาวบ้านจะร่วมกันกำหนด ขอบเขตป่าในเบื้องต้น โดยใช้วิธีการแบ่งด้วยสันเขาและแนวร่องห้วย ภายหลังได้ร่วมกับอุทยาน แห่งชาติสำรวจและกำหนดแนวเขตร่วมกัน มีระบบการจัดการป่าชุมชน จำแนกตามประเภทของป่า ซึ่งป่าประเภทจะกำหนดระดับการใช้ประโยชน์จากป่าและการดูแลป่าแตกต่างกันไป นอกจากนี้ ยังพบว่ายังมีปัจจัยเอื้ออื่นๆ คือ ชุมชนมีกลุ่มที่สืบทอดประเพณีการรักษาป่าบนพื้นฐานความเชื่อ ของชุมชน และมีคณะกรรมการป่าชุมชนโดยเฉพาะเพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการ คอยกำกับดูแล ชาวบ้านให้ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ ติดตามประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแล รักษาผืนป่า และมีหน้าที่จัดการปัญหาการขัดแย้งทรัพยากรกับบุคคลภายนอกชุมชน

ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการป่าชุมชน มีปัจจัยที่เกิดจากภายในชุมชน และปัจจัยที่เกิดจากภายนอกชุมชน ทั้งความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชนมีลักษณะที่โยงโย สลับ ซ้อนทับ กันไปมาทำให้ความสัมพันธ์มีความเกี่ยวโยงกลายเป็นระบบที่คนทั้งหมู่บ้าน เป็นเครือญาติกัน ความสัมพันธ์ในชุมชนจึงแน่นแฟ้น มีความเคารพซึ่งกันและกัน มีระบบอาวุโส ระบบกลุ่มบ้าน ระบบเครือญาติ ระบบที่เกิดจากการผูกเสี่ยว ระบบต่างๆนี้เองที่ทำให้ชาวบ้าน มีความเกรงอกเกรงใจ มีน้ำใจต่อเพื่อนบ้าน และมีความรักในชุมชนของตนเองซึ่งระบบดังกล่าวได้ ถูกถ่ายทอดไปสู่เยาวชนในหมู่บ้าน อาจกล่าวได้ว่าหมู่บ้านดงผาปูนมีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ที่เข้มแข็งเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการจัดการป่าชุมชนที่ดี ซึ่งการใช้ทรัพยากรในการผลิต ภาคเกษตรนั้นชาวบ้านสามารถอยู่รอดได้ภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และทรัพยากร (Carrying capacity) โดยทรัพยากรไม่เสื่อมสลายจนไม่สามารถฟื้นตัว ทั้งการใช้ ภูมิปัญญาและวิธีการสมัยใหม่ การมีผลประโยชน์ร่วมกันในทรัพยากรนั้นชาวบ้านได้ แบ่งทรัพยากรอย่างเสมอภาค โดยมีการวางระเบียบและข้อบังคับและมีคณะกรรมการดูแลอย่าง ใกล้ชิด ทั้งนี้ชาวบ้านมีความพยายามร่วมกันปลูกฝังและช่วยดูแล้วยรุ่นให้มีความตระหนัก และจิตสำนึกต่อทรัพยากรดิน น้ำ ป่าของตนโดยจัดกิจกรรมต่างๆให้ได้เรียนรู้ มีการจัดตั้งองค์กร ประชาชนที่มีความรับผิดชอบในการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม โดยยึดความเหมาะสม ของภาระงาน ความรู้ของคณะกรรมการ ความเสมอภาคในการใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาดั้งเดิม เป็นแนวทางในการทำงาน รวมถึงมีผู้นำชุมชนที่มีความสามารถติดต่อประสานงาน สร้างเครือข่าย กับหน่วยงานและองค์กรต่างๆได้ดี สามารถ ควบคุม รักษาถูกระเบียบและสามารถปรับภูมิปัญญา

และจารีตประเพณีท้องถิ่นให้เข้ากับสถานการณ์ การเมือง เศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และมีกลุ่มผู้นำธรรมชาติมีหลายคนทั้งผู้ใหญ่เก่า กลุ่มผู้อาวุโส มีส่วนสำคัญในการบอกเล่าเรื่องราว บอกและสอนชาวบ้านในที่ประชุมเรื่องความถูกต้องของการดำเนินชีวิตกับการดูแลรักษาป่า ในประเด็นการครอบครองสิทธิพบว่าระบบสิทธิส่วนรวม (common property) มีการกำหนด กฎเกณฑ์ในการใช้ ตลอดจนดำเนินการจัดการโดยชุมชน เป็นระบบที่ใช้ในเขตของป่าชุมชน ทั้งป่าประเพณี ป่าใช้สอย ป่าขุนน้ำและป่าอนุรักษ์ เครือข่ายการทำงานกับภายนอกนั้นกลุ่มผู้นำ ทั้งทางการและตามธรรมชาติ มีความพยายามดึงเครือข่ายทั้งภายในพื้นที่และระดับประเทศ ทั้งการสนับสนุนทางวิชาการ การสนับสนุนอุปกรณ์และวัสดุที่จำเป็น

การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน มีของป่าที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์มี 6 ประเภท 161 ชนิด โดยชาวบ้านใช้ประโยชน์จากผักจำนวนมากที่สุด 75 ชนิด รองลงมาคือสัตว์ป่า 30 ชนิด มีมูลค่า รวมทั้งหมด 1,702,725 บาท มูลค่าของป่ามากที่สุดคือ สัตว์ป่า 663,730 บาท รองลงมาคือพืช ก่อสร้างและจักสาน 395,200 บาท อันต่อมาได้แก่พืช 356,930 บาท ในการใช้ประโยชน์นั้น จะมีแหล่งที่มาของของป่าแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมของป่านั้นและด้วยความสำคัญของป่า ที่เป็นทั้งแหล่งปัจจัย 4 แหล่งรายได้ แหล่งเชื้อเพลิงและแหล่งเรียนรู้ ทำให้ชาวบ้านรู้คุณค่า และความสำคัญของป่าไม้ ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงความเป็นอยู่ของตนเอง การดูแลรักษา สร้างเสริมให้เกิดความสมบูรณ์จะทำให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ต่อไปจนถึงลูกหลาน

การจัดการคนของชุมชนนั้นมีการผสมผสานระหว่าง การจัดการป่าชุมชนแบบดั้งเดิมโดย ลักษณะระบบความเชื่อและการจัดการป่าชุมชนโดยอาศัยพลังกลุ่มทางสังคมชุมชนชาวบ้านร่วมกัน วางกฎระเบียบร่วมกันเพื่อรักษาและใช้ประโยชน์ร่วมกันจากป่าชุมชน เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ ระยะยาว และเกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน โดยใช้คณะกรรมการป่าชุมชนและ องค์กรต่างๆ เข้ามาร่วมกันจัดการ

การสร้างความเข้มแข็งให้กับป่าชุมชนนั้นชาวบ้านทำควบคู่กันไปทั้งสองอย่างคือการ ป้องกันและการซ่อมบำรุง โดยการป้องกันนั้นยึดหลักการบูรณาการ การมีส่วนร่วมภายใต้แนวคิด สิ่งแวดล้อมศึกษาสร้างความตระหนักและจิตสำนึกที่ดีให้กับคนในชุมชน ควบคู่กับการซ่อมแซม ป่าและเพิ่มพื้นที่ป่า

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชน บ้านดงผาปูน ตำบลบ่อเกลือได้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ในครั้งนี้ผู้ศึกษาจะหยิบยกประเด็นต่างๆ เพื่ออภิปรายผล ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังนี้

5.2.1 กระบวนการจัดการป่าชุมชนของบ้านดงผาปูน อำเภอป่าสัก จังหวัดน่าน

กระบวนการจัดการ ในประเด็นการกระจายตัวของป่า และแหล่งทรัพยากรนั้น หมู่บ้านได้แบ่งป่าเป็น 4 ประเภทคือ 1) ป่าประเพณี โดยถือว่าบริเวณสำหรับประกอบพิธีกรรมทั้งหมดเป็นป่าประเพณี ป่าประเภทนี้จะอยู่ใกล้หมู่บ้านคนเดินทางไปสะดวก 2) ป่าขุนน้ำเป็นแหล่งน้ำสำหรับบริโภค ป่าใช้สอย เพื่อให้มีแหล่งน้ำบริโภคตลอดทั้งปีและไม่มีสิ่งเจือปนในน้ำ 3) ป่าใช้สอยเป็นแหล่งหาอาหารและสัตว์น้ำของชาวบ้าน อยู่ติดกับบริเวณที่เป็นไร้เหล่าของชาวบ้าน ชาวบ้านที่ไปทำไร่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ง่าย 4) ป่าอนุรักษ์ อยู่ทางทิศตะวันออกติดกับหมู่บ้าน เพื่อให้คนในหมู่บ้านเข้าไปใช้ประโยชน์และดูแลได้ง่าย การกำหนดขอบเขตป่าของหมู่บ้าน ชาวบ้านร่วมกันกำหนดขอบเขตป่าในเบื้องต้น ซึ่งเกณฑ์ในการแบ่งป่าแต่ละประเภทใช้เกณฑ์แบ่งแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของการจัดการ การบอกขอบเขตของป่าจะใช้แนวสันเขาและร่องห้วย เป็นตัวกำหนดเขต มีระบบการจัดการป่าชุมชนบ้านดงผาปูน ป่าในแต่ละประเภทจะกำหนดระดับการใช้ประโยชน์จากป่าและการดูแลป่าแตกต่างกันไป เช่น ป่าประเพณี อนุญาตให้สามารถตัดต้นไม้ ต้นไม้ได้ในกรณีที่ทำไร่ ใช้ซ่อมบำรุงสถานที่ประกอบพิธีกรรม ป่าขุนน้ำ เก็บไม้ล้มเพราะถูกลมพัดโค่นหรือไม้ที่ยืนต้นตาย ป่าใช้สอย ชาวบ้านสามารถต้อนวัว ต้อนควายไปเลี้ยงในป่า ถ้าสัตว์เก็บหาของป่า ไม้แห้งที่ใช้ทำฟืนตลอดจนขออนุญาตตัดไม้สร้างบ้านเรือนและป่าอนุรักษ์ อนุญาตให้เข้าไปเก็บสมุนไพร ผลไม้ป่า ผักป่า และพบว่ามีปัจจัยอื่นๆที่มีผลต่อกระบวนการจัดการป่าชุมชน โดยมีกลุ่มที่สืบทอดประเพณีการรักษาป่าบนพื้นฐานความเชื่อของชุมชน โดยทุกพิธีจะมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการขอบคุณป่าขอบคุณธรรมชาติที่ให้อาหารและคอยปกป้องรักษา รวมทั้งเป็นพิธีขอมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้ล่วงเกิน มีคณะกรรมการป่าชุมชนโดยเฉพาะเพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการ คอยกำกับดูแลชาวบ้านให้ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลรักษาผืนป่า และมีหน้าที่จัดการปัญหาการขัดแย้งทรัพยากรกับบุคคลภายนอกชุมชน

จะเห็นได้ว่ากระบวนการจัดการป่าชุมชนมีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องกระบวนการจัดการป่าชุมชนของ สันฐิตา กาญจนพันธุ์ (2540) ที่เสนอกระบวนการจัดการป่าชุมชนไว้ 5 ประการ คือ 1) คูการกระจายตัวของป่าชุมชนที่เหมาะสม 2) มีการจำแนกประเภทป่า 3) การกำหนดขอบเขตป่าที่ 4) มีระบบการจัดการป่าชุมชนถือเป็นสมบัติของส่วนรวมของชุมชน 5) มีกลุ่มการสืบทอดประเพณีการรักษาป่าบนพื้นฐานความเชื่อของชุมชนและกลุ่มการเผชิญปัญหาการขัดแย้งทรัพยากรกับบุคคลภายนอกชุมชนและมีกลุ่มการประกันภัยธรรมชาติที่ผลมาจากการทำลายป่า อาจกล่าวได้ว่าชุมชนมีกระบวนการที่ดีในการจัดการป่าชุมชน

5.2.2 ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการป่าชุมชนบ้านดงผาปูน อำเภอป่าสัก จังหวัดน่าน

มีปัจจัยที่เกิดจากภายในชุมชนและปัจจัยที่เกิดจากภายนอกชุมชน ทั้งความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน มีความเคารพซึ่งกันและกัน มีระบบอาวุโส ระบบกลุ่มบ้าน ระบบเครือญาติ การมีทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า อยู่ในสภาพที่ใช้ได้ควบคู่กับการผลิตในภาคเกษตรนั้น ชาวบ้านได้พยายามหาวิธีการเพื่อให้สามารถประกอบอาชีพทางการเกษตรและเลี้ยงชีพให้สามารถอยู่รอดได้ภายใต้เงื่อนไขที่ให้ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ไม่เสื่อมสลายจนไม่สามารถฟื้นตัวได้ ทั้งการเลียนแบบวิธีการทำไร่หมุนเวียนของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวลัวะ และวิธีการอนุรักษ์ธรรมชาติสมัยใหม่ เช่น การปลูกแฝก การทำฟาย การทำวังปลา รวมทั้งการปลูกต้นไม้ทดแทน มีผลประโยชน์ร่วมกันในทรัพยากรนั้นชาวบ้านได้แบ่งทรัพยากรอย่างเสมอภาค โดยมีการวางระเบียบและข้อบังคับเรื่องการให้ทรัพยากรไม่ให้มากเกินไปจนทรัพยากรไม่สามารถฟื้นตัวได้ มีคณะกรรมการดูแลอย่างใกล้ชิด โดยยึดความเหมาะสมของภาระงาน ความรู้ของคณะกรรมการ ความเสมอภาคในการใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาดั้งเดิมเป็นแนวทางในการทำงาน รวมถึงมีผู้นำชุมชนที่มีความสามารถติดต่อประสานงาน สร้างเครือข่ายกับหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ได้ดี ชาวบ้านใช้ระบบสิทธิส่วนรวม มีการกำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ ตลอดจนดำเนินการจัดการโดยชุมชน เป็นระบบที่ใช้ในเขตของป่าชุมชน ทั้งป่าประเพณี ป่าใช้สอย ป่าชุมชนน้ำและป่าอนุรักษ์ เครือข่ายการทำงานกับภายนอกนั้นกลุ่มผู้นำทั้งทางการและตามธรรมชาติ มีความพยายามดึงเครือข่ายทั้งภายในพื้นที่และระดับประเทศ ทั้งการสนับสนุนทางวิชาการ การสนับสนุนอุปกรณ์และวัสดุที่จำเป็น สอดคล้องกับแนวคิดของ โทมัส แพรกทอง (2537) และ จลาตชาย รมิตานนท์ (2536) ที่กล่าวถึงเรื่องปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ 1) ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกของชุมชน 2) มีทรัพยากรอยู่ในสภาพที่สามารถฟื้นตัวได้ 3) ชาวบ้านมีผลประโยชน์ร่วมกันในทรัพยากร 4) ความตระหนักและจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรจากป่าชุมชน 5) มีการจัดตั้งองค์กรประชาชนที่มีความรับผิดชอบในการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม 6) ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน 7) การเป็นสิทธิและทรัพย์สินร่วมของชุมชน 8) การสร้างเครือข่ายการทำงานจากภายนอก

5.2.3 การเปรียบเทียบกระบวนการจัดการป่าชุมชนบ้านดงผาปูนกับเงื่อนไขการจัดการป่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จ

การจัดการป่าชุมชนบ้านดงผาปูน มีรูปแบบ วิธีการ ที่ผสมผสาน ทั้งแบบดั้งเดิมคือการใช้ความเชื่อ ประเพณี และองค์กรในหมู่บ้านเข้ามาสร้างระเบียบ ข้อบังคับในหมู่บ้าน ชาวบ้าน

ร่วมกันคิด แยกกันทำและร่วมกันจัดการ สอดคล้องกับเงื่อนไขของการจัดการป่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ทั้งลักษณะการใช้ประโยชน์และการจัดการมีลักษณะที่แสดงออกถึงความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของทรัพยากรดิน น้ำ ป่ากับคนในชุมชน ซึ่งแสดงออกโดยการแบ่งประเภทของป่าตามลักษณะการใช้ประโยชน์ของชาวบ้าน จำแนกป่าออกเป็นประเภทต่างๆ ตามการจัดลำดับชั้นของต้นไม้และพืชพรรณในป่า ถิ่นที่อยู่ของพืชที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ เช่น ผักป่า สมุนไพร เพื่อประโยชน์ของการอนุรักษ์และการใช้สอยในชีวิตประจำวัน มีการใช้ประโยชน์คำนึงถึงการรองรับการใช้ประโยชน์ ของป่า สร้างกฎเกณฑ์ขึ้นเพื่อกำหนดเป็นแนวทาง วิธีการ และข้อห้าม เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการใช้ประโยชน์ป่ามากเกินไปจนทำลายสมดุลธรรมชาติ โดยได้กำหนดกฎเกณฑ์การใช้เป็นระเบียบของหมู่บ้าน และมีระเบียบเฉพาะในเขตป่าชุมชนประเภทต่างๆ และมีข้อกำหนดในการใช้เครื่องมือที่เป็นตัวกำหนดปริมาณการใช้ของป่า และมีการทดแทนในสังคมพืชหลังจากมีการรบกวนระบบนิเวศ ชาวบ้านมีลักษณะการจัดการ โดยการปล่อยให้ธรรมชาติและต้นไม้ฟื้นตัวเอง โดยป่าแต่ละประเภทจะมีกิจกรรมที่ต่างกันออกไป ดังนี้ ป่าใช้สอย มีกิจกรรมที่ช่วยให้ทรัพยากรฟื้นตัวเร็วขึ้น เช่น การปลูกป่าทดแทนในวันสำคัญ โดยจะเลือกต้นไม้ที่สามารถโตได้ดีในพื้นที่และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้เช่น ต้นโต้ม ต้นตะกูด ต้นมะไหล่า ต้นตำบ เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดของอานวย คอวนิช (2535) ที่ได้กล่าวถึงเงื่อนไขของการป่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จว่าเป็นการประยุกต์วิชาวนศาสตร์ชุมชน เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์เข้าด้วยกัน โดยมีหลักเกณฑ์ตามหลักการพัฒนาดังนี้ 1) การใช้ประโยชน์และการจัดการต้องมีลักษณะที่แสดงออกถึงความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของทรัพยากรดิน น้ำ ป่ากับคนในชุมชน 2) ชุมชนจะต้องมีการจำแนกป่าออกเป็นประเภทต่างๆ ตามการจัดลำดับชั้นของต้นไม้และพืชพรรณในป่า ถิ่นที่อยู่ของพืชที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ 3) การจัดการและการใช้ประโยชน์ต้องแสดงถึงความเข้าใจในเรื่องขีดความสามารถในการรองรับการใช้ประโยชน์ (carrying capacity) ของป่า 4) ในการใช้ประโยชน์จากป่าจะต้องแสดงถึงการรักษาธาตุอาหารในดิน และความเชื่อมโยงของมวลชีวภาพในระบบนิเวศเขตร้อน และ 5) การใช้ประโยชน์จากป่าต้องมีการทดแทนในสังคมพืชหลักจากมีการรบกวนระบบนิเวศ

ทั้งนี้มีประเด็นที่น่าสนใจของการจัดการป่าชุมชนบ้านดงผาปูน ที่แตกต่างกับลักษณะการจัดการป่าชุมชน ในชุมชนอื่น คือ

1) การประยุกต์แนวคิดและวิถีปฏิบัติของผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยมาใช้ในการจัดการป่าชุมชน โดยชาวบ้านมีความใกล้ชิดและผูกพัน กับกลุ่มผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยซึ่งชาวบ้านนำเรื่องความเท่าเทียมกันของคนในสังคม เสรีภาพในการแสดงออกทางความคิด การกระทำ และการแสดงความรัก เคารพต่อเพื่อนผ่านการแบ่งปัน มาใช้ในการจัดการ จะเห็นได้จากการให้ความสำคัญ

ต่อการประชุมหมู่บ้านและการแสดงความคิดเห็น ซึ่งชาวบ้านสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างมีอิสระ ที่ประชุมจะให้ความสำคัญกับทุกความเห็นของคนในชุมชน เป็นรากฐานของการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม ที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการจัดการป่าชุมชนในเวลาต่อมา

2) ลักษณะการจัดการ โดยใช้ระบบความเชื่อ พบว่าชุมชนที่มีการจัดการในลักษณะนี้ ต้องเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่ง มีจารีต ธรรมเนียม เรื่องราว ตำนานที่สั่งสมมาเป็นระยะเวลาช้านาน แต่บ้านดงผาปูน มีระยะเวลาในการก่อตั้งเพียง 30 ปี มีการสร้างวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะการผสมผสานของวัฒนธรรมที่เกิดจากคนที่หลากหลาย ร่วมกันสร้างพิธีกรรมขึ้นมาใหม่ โดยประยุกต์จากวัฒนธรรมของคนที่ย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่ทั้ง คนลาว คนจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว คนอีสานและคนเหนือพื้นเมือง มีการผูกเสี่ยว การงดทำกิจกรรมในวันพระ การนับถือผีประจำท้องถิ่น การนับถือผีบรรพบุรุษ เป็นความเชื่อที่ผ่านการคัดกรองว่าเหมาะสมกับชุมชนอย่างแท้จริง จากนั้นประยุกต์ตั้งเป็นกฎ ระเบียบเพื่อใช้ควบคุมคน เกิดเป็นการจัดการที่เหมาะสมในระยะต่อมา

3) ความรักความหวงแหนที่เป็นรากฐานของความตระหนักและจิตสำนึก ของคนในชุมชนบ้านดงผาปูน เกิดจากการที่ชาวบ้านสูญเสียที่ดินทำกิน ความอดอยาก ปริมาณข้าวไม่เพียงพอต่อการบริโภค ปริมาณของป่าลดลงและสภาพป่าไม้เริ่มเสื่อมโทรม เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มกันทำงาน ซึ่งลักษณะการทำงานนำไปสู่ การทำงานอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาให้เกิดการจัดการป่าชุมชน

4) ลักษณะการสร้างความตระหนักและจิตสำนึก ของคนในชุมชนที่นอกจากจะสร้างโดยผู้ปกครองของเขาวงกตแล้ว ชุมชนยังร่วมกันปรับระบบในหมู่บ้าน เปิดพื้นที่ให้เขาวงกตได้แสดงออกเพื่อส่วนรวมบ่อยๆ แสดงออกในความมีน้ำใจ สร้างให้เกิดความภูมิใจ มีความสุขเมื่อได้ทำเพื่อส่วนรวม ทำให้เกิดจิตสาธารณะ ควบคู่ไปด้วย เกิดเป็นความตระหนักและจิตสำนึกในเวลาต่อมา ดังที่ โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2554) กล่าวไว้ในข้างต้น

5.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

เชิงทฤษฎี

งานวิจัยออกมาในรูปแบบการถอดบทเรียนจากความสำเร็จในการจัดการป่าชุมชน แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน การจัดการคนและสิ่งแวดล้อม กล่าวถึงปัจจัยของความสำเร็จในการจัดการป่าชุมชน ภายใต้การจัดการโดยชุมชนและอยู่ในพื้นที่ชายแดนที่มีเขตติดต่อประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

เชิงประยุกต์

งานวิจัยสามารถใช้ประยุกต์ได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในทางตรงใช้ในการเผยแพร่การจัดการป่าชุมชน สามารถนำไปใช้หมู่บ้านใกล้เคียงที่มีบริบทคล้ายกัน ทางอ้อมใช้รูปแบบวิธีการกลไกที่เป็นปัจจัยหลักสามารถดัดแปลงเพื่อทำดัชนีชี้วัดการจัดการป่าชุมชนได้

5.4 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะของชาวบ้านที่มีต่อการจัดการป่าชุมชนของตนเอง

1. ควรมีการพัฒนาคนในชุมชนให้สามารถสร้างเอกสารที่เป็นหลักฐานอ้างอิงที่ชัดเจน เช่น แนวเขตพื้นที่ทำกินของชาวบ้านรายครัวเรือน แนวเขตป่า แนวเขตพื้นที่ของชุมชน ที่ทำลงบนแผนที่ที่หน่วยงานของรัฐให้การยอมรับและเป็นมาตรฐานสากล จะทำหมู่บ้านพัฒนาฐานข้อมูลเพื่อใช้ในการวางแผน และรองรับกับสถานการณ์ในอนาคต ทั้งเรื่อง พรบ.ป่าชุมชนและการออกโฉนดชุมชน ที่เป็นนโยบายของรัฐในปัจจุบัน

2. ชุมชนควรมีการจัดทำฐานข้อมูลเศรษฐกิจสังคมของตนเอง เพื่อใช้ในการวางแผนงานแผนกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนให้สอดคล้องความต้องการของชาวบ้าน บนฐานข้อมูลที่ถูกต้องพัฒนาเป็นแผนแม่บทชุมชนเพื่อให้เกิดการจัดการที่ต่อเนื่องสืบไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในงานวิจัยลักษณะนี้ในครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาและเปรียบเทียบการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อวิเคราะห์หาแนวทางในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ความสำเร็จของการจัดการ

2. ในการประเมินเรื่องมูลค่าของป่า ควรใช้วิธีการที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เช่น มูลค่าในเชิงเศรษฐศาสตร์ มูลค่าในเชิงวัฒนธรรมและมูลค่าในเชิงสังคม ประกอบจะทำให้เห็นมูลค่าที่แท้จริงของทรัพยากรป่าไม้ ที่ไม่ได้นำมาคิดเช่น การใช้น้ำจากป่า แร่ธาตุในดิน เป็นต้น